

KASTEEL d'URSEL MAGAZINE

Driemaandelijke uitgave van de Provincie Antwerpen/Kasteel d'Ursel, Hingene | 5de jaargang # 18 | mei-juni-juli 2009

SCHATTEN op zolder

PROVINCIE
ANTWERPEN

Foto omslag: © Jos Winckelmans

Een stralend zomerseizoen

Na de veel te lange en veel te koude wintermaanden biedt het kasteeldomein altijd een wat troosteloze aanblik: kale bomen en struiken, ultrakorte grassprietjes en koukleumende dieren, en dit alles onder een grijze hemel. Elk jaar lijkt het alsof dat nooit meer goed komt. Maar dan zijn daar de eerste, schuchtere lentedagen. De vogels beginnen te fluiten en de voorjaarsbloemen steken de kop op: witte bosanemoontjes, geel speenkruid, maartse viooltjes. De sierpruim en de kerselaar krijgen bloesem en een groene waas daalt neer over het park. Vissers en wandelaars komen weer tevoorschijn en de eenden, die met honderden op onze vijver overwinterden, trekken er opnieuw op uit. Tegelijk met het ontluikende park komt ook het kasteel weer ten volle tot leven, met het beproefde recept van groepsbezoeken, concerten, seminaries, recepties en evenementen. Blikvanger in maart was de

masterclass 'la primavera pianistica', waar we met een warm gevoel op terugkijken (en ook een beetje met tuitende oren: acht piano's die tegelijk bespeeld worden, klinken niet altijd even harmonieus). Daarna was het twee keer groot feest. Op 19 april smulden hele gezinnen van het kinderkunstenbuffet van Supervlieg en op de Erfgoeddag zetten we de 'Beurremse vrienden' in de kijker. En dan vergeten we nog de grootste gebeurtenis: de terugkeer van vier rollen Chinees behang in quasi perfecte staat. Op de cover van dit magazine zag je al een fragment, het hele verhaal vind je vanaf pagina 13. Ook als je wil ontdekken welke bruisende activiteiten de komende maanden zullen brengen, blader je best snel verder. We hopen alvast dat jullie mee zullen komen genieten van een aangenaam en stralend zomerseizoen op het kasteeldomein!

LUDO HELSEN
gedeputeerde voor cultuur

KOEN DE VLIAGER-DE WILDE
beheerder kasteel d'Ursel

COLOFON Kasteel d'Ursel
Wolfgang d'Urselstraat 9
2880 Hingene
www.kasteeldursel.be
T 03 820 60 11 · F 03 820 60 15
kasteeldursel@admin.provant.be
Rekening 776-595213-92

Het magazine van het Kasteel d'Ursel is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen:

Cathy Berx, gouverneur-voorzitter,
Ludo Helsen, Jos Geuens,
Koen Helsen, Marc Wellens,
Inga Verhaert en Bart De Nijn, leden
en
Danny Toelen, provinciegriffier.

Jaargang 5, nummer 18,
mei – juni – juli 2009

Redactie: Veerle Moens en Koen De Vlieger-De Wilde, met medewerking van Filip Hooghe en Paul Van den Brent.

Vormgeving: Frederik Hulstaert

Druk: Albatros Printing, Boechout

Oplage: 4000 exemplaren

Dit magazine werd gedrukt op milieuvriendelijk papier en verpakt in milieuvriendelijke folie.

ISSN 1781-4464

KASTEEL d'URSEL MAGAZINE

Gratis magazine

Wil je het magazine van kasteel d'Ursel thuis ontvangen? Bezorg ons dan je adresgegevens. Alle nummers zijn ook terug te vinden op de website.

Kasteel d'Ursel trakteert

Maandelijks trakteren we abonnees op gratis kaarten voor evenementen in het kasteel én daarbuiten. Geef je e-mailadres door als je hiervoor in aanmerking wil komen.

Kasteelheer voor een dag

Onlangs werden de huurvoorwaarden voor het kasteel vernieuwd. Voor meer info, de volledige huurovereenkomst en een aanvraagformulier kan je ons bellen of surfen naar de website.

Proeven van de achttiende eeuw Historische diners in het kasteel

Scherp alvast je zintuigen, want van 14 november tot 20 december kan je in kasteel d'Ursel proeven van de achttiende eeuw. Samen met de andere gasten neem je plaats aan prachtig gedekte tafels. Kaarslicht, harpmuziek en tafelstukken met verse bloemen brengen je in de juiste sfeer, terwijl lakeien je bedienen à la Française. Net als toen serveren ze drie keer drie gerechten,

die samen op tafel worden gezet zodat de gasten zichzelf kunnen bedienen. Tussen de gangen door brengen twee acteurs (Bert Vannieuwenhuysse en Geert Vermeulen), in de rol van maîtres d'hôtel, een voorstelling waarin ze je inwijden in de geheimen van de achttiende-eeuwse kasteelkeuken. Eerst proeven en dan geloven, horen we je al denken? Dat kan. Op 13 en 14 juni

organiseren we exclusief voor groepsverantwoordelijken een avant-première van dit evenement. Zo krijgen zij alvast een voorsmaakje van wat volgt in het najaar en dan misschien met de ganse groep komen genieten.

- *Groepsverantwoordelijken kunnen ons contacteren voor meer informatie.*

Jean François de Troy: *Le Repas de Chasse*, 1737, Parijs, Musée du Louvre

Ook voor honden

Voortaan vind je op het kasteeldomein een hondenloopzone. Honden kunnen er zich helemaal uitleven.

Let wel op baasjes: de hondenloopzone is er enkel voor het spel en plezier van jullie troeteldieren. Het is geen openbaar hondentoilet.

Vind ons op Facebook en Youtube

Na Disneyland, de Eiffeltoren en de Taj Mahal werd ook kasteel d'Ursel een plaats op Facebook. Breng ons een bezoekje, of nog beter: word fan! Zo blijf je op de hoogte van de laatste nieuwtjes en kan je profiteren van de allerlaatste aanbiedingen.

Benieuwd hoe het kasteel eruitzag voor en tijdens de restauratie? En hoe zat dat ook alweer met 'Salon en strijdtoneel', 'Windkracht 10' of 'Bedverhalen in het kasteel'? Ons videoarchief vind je voortaan ook op Youtube

INSTRUMENTEN KRIJGEN ER EEN ZIEL

Jeroen Platteau

Onder het motto ‘samen sterk’ gaan kasteel d’Ursel en het Centrum voor muziekinstrumentenbouw te Puurs voortaan nauwer samenwerken.

Het kasteel wordt de uitvalsbasis voor publieksactiviteiten, zoals lezingen, concerten en het symposium CordeFactum.

Het Centrum voor muziekinstrumentenbouw legt zich vooral toe op het bouwen van instrumenten. Dat blijkt al onmiddellijk bij onze aankomst in Puurs. Met de geur van de fijnste houtsoorten in de neus zien we enkele cursisten naarstig aan het werk. Hier wordt naar hartenlust gebeiteld, geschaafd en behaard. Als volleerde Gepetto’s brengen deze bouwers hun instrument tot leven. ‘Door de kwaliteit van de opleiding en de veelheid aan instrumenten die worden aangeboden, bekleden we een unieke positie binnen Europa’, zegt Jeroen Platteau, coördinator van het centrum. ‘Heel het gamma strijkinstrumenten, historische klavieren, gitaren en luiten komt aan bod. Met cvo-Rivierenland hebben we bovendien een uitstekende partner voor onze opleiding.’ ‘We worden dan ook overspoeld met aanvragen van cursisten om bij ons te mogen beginnen. Onlangs startte er iemand die

tien jaar lang op de wachtlijst stond’. De groep cursisten is zeer heterogeen. ‘We zien hier een mix van leeftijden, nationaliteiten, achtergronden, ... Allen delen ze dezelfde passie: instrumenten tot leven brengen.’

‘De beste vruchten plukken we zelf’

Eén van de sterktes van de opleiding is dat de studenten een eigen leertraject kunnen uitstippelen. ‘Onze cursisten maken een keuze uit een breed aanbod van modules, die ze op eigen tempo afwerken. Na elke module heb je weer nieuwe keuzemogelijkheden en kan je binnen dezelfde afdeling doorstromen of een module van een andere afdeling kiezen. Ook het aantal lesdagen per week kan je zelf bepalen’.

Volgens Jeroen Platteau kan je de studenten onderbrengen in twee groepen. 'De ene groep is echt geboeid door het vak, maar heeft niet de intentie om er verder iets mee te doen. Zo is er bijvoorbeeld de gepensioneerde opa, die absoluut een viool wil bouwen voor zijn kleinkind. Deze groep volgt de opleiding in een rustig tempo. Tot de andere groep behoren de jongeren die van instrumentenbouw later hun beroep willen maken. Zij komen uit gans Europa en volgen de opleiding veel intensiever. De studenten zijn ook niet per definitie zelf muzikant'.

Op de vraag of de opleiding duur is, antwoordt Jeroen Platteau steevast ontkennend. 'Onze opleiding is goedkoop omdat we gesubsidieerd worden. Je kan natuurlijk ook in de leer gaan bij een privébouwer, maar dan betaal je veel geld. Al wie hier begint, leert eerst een eenvoudig instrument maken. Het materiaal daarvoor krijg je van het centrum. Nadien kiest de cursist voor een instrument, dat hij zelf bekostigt. De afgewerkte instrumenten dienen voor persoonlijk gebruik. We hebben geen commerciële belangen.'

'Onze twaalf leraars zijn specialisten in hun vakgebied, die overwegend bij het Cmb werden opgeleid. De beste vruchten plukken we eigenlijk zelf. Naast hun al dan niet deeltijdse opdracht hebben ze een eigen atelier, zodat ze voortdurend voeling houden met de praktijk.'

Het Cmb organiseert niet alleen cursussen. 'We hebben een winkel waar we materiaal aanbieden zoals hout, beitels, schaven, ... We kopen ons hout aan bij groothandelaars. Dat wordt dan in optimale omstandigheden bewaard zodat het kan 'rijpen'. Dat proces duurt meestal vijf jaar. We hebben ook nog een bibliotheek met vakliteratuur en een planotheek met bouwplannen voor instrumenten.'

'Verder nodigen we regelmatig gast-docenten uit voor specifieke workshops rond akoestiek en fysica van muziekinstrumenten, houtdeterminatie, lak-en vernistechnieken, bladgoud leggen, computertekenen, ... Tijdens onze 'Rencontres de Maîtres' nodigen we

topmuzikanten uit om te musiceren en te vertellen over de link tussen de muziek, het instrument en de bouw ervan. Onder andere Sigiswald, Wieland en Bartold Kuijken, Raphaella Smits en Roel Dieltiens waren er al te gast.'

Op het tweejaarlijkse CordeFactum-festival worden professionele bouwers, experts en musici uit binnen- en buitenland samengebracht rond één instrument. De editie van 2010 zet de gitaar in de schijnwerpers. En dan is er nog het Opendeurfeest met de eindejaarsconcerten, die vanaf dit jaar plaatsvinden in kasteel d'Ursel. 'De samenwerking met het kasteel is voor ons heel belangrijk', onderstreept Jeroen Platteau. 'Het is mooi om een historische locatie en een ambacht als muziekinstrumentenbouw, waarin traditie belangrijk is, samen te brengen.' ■

VEERLE MOENS

Kasteel d'Ursel

Zaterdag 20 juni · 20 uur

Zondag 21 juni · 11 en 18 uur

Eindejaarsconcerten

Cmb in het kasteel

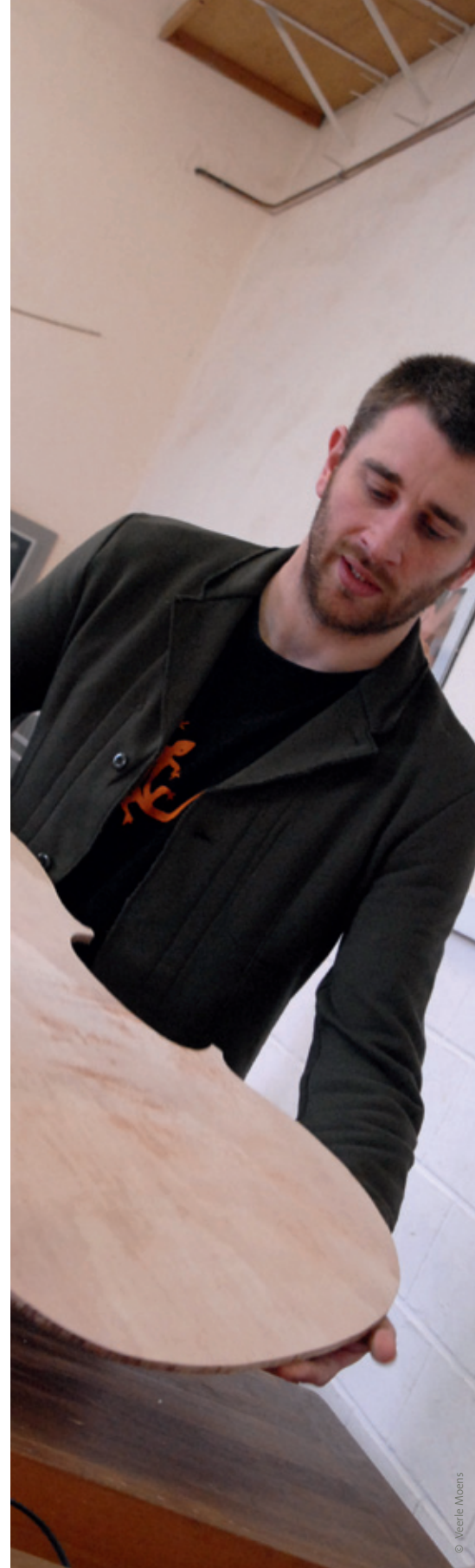
Professionele muzikanten gaan aan de slag met instrumenten van de cursisten.

Op zaterdag worden de klassieke gitaren bespeeld, op zondagochtend de klavier- en strijkinstrumenten en op zondagavond de steelstring gitaren.

Meer info over deze en andere activiteiten tijdens het Opendeurfeest vind je op www.cmbpuurs.be

Info en reservatie:

Cmb Puurs
03 889 49 33

In het kader van het erfgoedonderzoek onderzocht het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed ook de plantengroei in de omgeving van het paviljoen. Op basis van vier veldbezoeken werd de flora van de volledige oppervlakte van het beschermde landschap verkend, met uitzondering van het kasteelpark van het domein d'Ursel.

DE NOTELAER

Katwilg

De nadruk lag vooral op de huidige, vrij toegankelijke parksite aan het paviljoen. In het totaal werden ruim 270 verschillende wilde en/of in Vlaanderen ingeburgerde plantensoorten waargenomen waarvan ca. 190 binnen het parkdomein aan De Notelaer.

Kenmerkend voor dit floraonderzoek is de cultuurhistorische en historisch-ecologische invalshoek. Historisch en floristisch onderzoek worden daarbij aan elkaar gekoppeld. Planten hebben immers niet alleen een natuurwaarde, ze kunnen ook wat vertellen over de invloed van de mens op het landschap. Meer nog, in grote delen van het Vlaamse landschap heeft de mens de samenstelling van de plantengroei in grote mate bepaald en naar zijn hand gezet, louter om economische motieven. Dit is zeker het geval geweest voor het onderzochte gebied. Het paviljoen werd immers ingeplant in een polderlandschap, en een polder is per definitie kunstmatig.

Oorspronkelijk werd het huidige poldergebied bij De Notelaer, in het bijzonder de polder het Zand en de Hingenebroekpolder, voor de landbouw ontwikkeld. Ooit maakte het deel uit van een riviergetijdengebied, dat de mens door indijking op de rivier veroverde. Het waterpeil wordt in zo een gebied kunstmatig beheerd via een stelsel van afwateringssloten en sluizen. De dijken rond de polders zijn hier in het verleden meermaals doorgebroken en later opnieuw hersteld. Daarvan getuigen nog de verschillende grotere waterplassen en zogenaamde wielen.

Al minstens vanaf de 17de eeuw worden de waterpartijen geëxploiteerd als visvijvers. Snoeken, baarzen en karpers werden er druk bevestigd. Vooral karperachtigen kunnen een grote invloed uitoefenen op de samenstelling van de waterplanten. Ze woelen de waterbodem constant om zodat vooral ondergedoken waterplanten sterk verminderen of zelfs totaal verdwijnen.

Bovendien constateerde bioloog Ludo Van Meel al in 1949 dat de waterplantengroei in het Grote Wiel van Hingene weinig interessant was, ondermeer door de sterke vervuiling ten gevolge van organische aanrijking door de mens. Het is dan ook niet verwonderlijk dat we bij de verkenningen behalve verschillende kroossoorten en gele plomp weinig andere waterplanten waarnamen. De meest interessante is de aan kwelwater gebonden waterviolier, die her en der nog in de afwateringssloten voorkomt.

We kunnen ervan uitgaan dat de polders bij De Notelaer onmiddellijk na de middeleeuwse indijking hoofdzakelijk een landbouwgebruik kenden. Enerzijds leverden de vruchtbare bodems voedsel op voor dieren. Anderzijds werden ze waarschijnlijk in iets mindere mate benut als akkergrond. Dit lijkt wat eigenaardig omdat het huidige uitzicht van het gebied vooral uit bos bestaat.

Zeker vanaf de 17de eeuw, maar waarschijnlijk al veel eerder, werd over een grote oppervlakte van Hingenebroek turf gestoken. De veenlaag was er een halve meter tot bijna één meter dik. Omdat de bodems na de veenwinning minder bruikbaar waren als landbouwgrond, werden ze bebost met elzen, die in hoofdzaak als hakhout werden beheerd. Hakhoutexploitatie bracht veel geld op als brand- en geriefhout. Rond 1850 was zowat éénderde van Hingenebroek met hakhoutbossen beplant. In de houtverkopen is er naast elzenhakhout ook sprake van eikenhakhout en een enkele keer van essenhakhout. Vooral vanaf de 19de eeuw werden ook hooilanden, die voordien hooi opleverden voor de paarden van de hertog, beplant met wilg. Zo ontstond er stilaan een steeds grotere oppervlakte van wilgenhakhout (wijmenbos, teenbos of griend) voor de mandenvlechterij en waarschijnlijk evenzeer voor het gebruik als vlechtmateriaal bij de versterking van de dijken.

IN HET GROEN

Ook opgaande bomen waren van oudsher in de polder aanwezig. Dit opgaand hout stond vooral langs de wegen en dijken en op de hoger gelegen zandgronden van zowel Hingenebroek als het Zand. Voornaamste soorten waren olmen, eiken en wilgen en in mindere mate abelen en essen. Vanaf

de eerste helft van de 19de eeuw duiken eerst mondjesmaat Italiaanse en Canada-populier op. De Canadapopulier ging later in de 20ste eeuw ten koste van de hakhoutcultuur en de wijmenteel aan belang winnen.

Diverse cultuurvariëteiten van deze cultuurpopulier domineerden stilaan de boomlaag. Ook vanaf de 18de eeuw werd er op initiatief van de hertog ter hoogte van de wielen in het Zand een parkbos ontwikkeld in de vorm van de vijf op een dobbelsteen. Daarvan merken we nu nog een vage aanduiding in het landschap op. Vlakbij het paviljoen werd op het eind van de 19de en het begin van de 20ste eeuw door de hertog in diverse stappen een parkbos aangelegd.

Het huidige polderlandschap in de omgeving van De Notelaer evolueerde dus in de loop van de tijd van een landbouwland- schap naar een bos en parkbos, met enkele spaarzame hooilandrelicten en gazons.

Bij de inventarisatie van het gebied komen dan ook vooral soorten van bos en grasland voor. In de hoge boomlaag vallen nu vooral de populieren op. In het parkbos vinden we enkele eeuwelingen terug zoals de plataan, beuk en witte paardenkastanje die vroegere dreven afzoomden. De dikste bomen in het

Witte paardenkastanje

park zijn nu enkele witte esdoorns, maar hun grote groeikracht geeft hen een ouder uitzicht: zij halen nog net niet de honderd! In de struiklaag komen naast de zwarte els in veel huidige bospercelen wilgen voor die verwijzen naar de vroegere griendcultuur zoals katwilg, amandelwilg, schietwilg en hun kruisingen. In de kruidlaag van de bospercelen komen naar verhouding weinig 'strikte' bossoorten voor. Dit is op zich niet zo vreemd: echte bossoorten verspreiden zich vaak moeizaam en een aantal heeft vijf tot acht eeuwen nodig om 'nieuwe' bossen te koloniseren. Bovendien zijn er bij die categorie nogal wat soorten die slecht hoge waterstanden en overstromingen verdragen. En in watergebonden gebieden zoals polders zijn hoge waterstanden nu eenmaal schering en inslag, uitzonderlijk ook nog met een overstroming erbij. Dat kan elke polderbewoner zich levendig herinneren ... ■

PAUL VAN DEN BREMT

Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed

De resultaten van het VIOE-onderzoek worden gebundeld in een Relicta-monografie. Er verschijnt ook een publieksversie in de reeks *Historische publicaties* van het kasteel d'Ursel.

Op zondag 21 juni kan je om 11 uur in de Notelaer terecht voor een aperitiefcauserie met Paul Van den Bremt. Prijs: 5 euro.

Info en reservatie:
03 889 69 20 of info@notelaer.be

Hybride mandenmakerswilg

Hotel d'Ursel

Overnachten in een kasteel is een unieke belevenis. Een bezoek van een aantal artiesten voor het slapengaan, maakt het helemaal bijzonder. Gezinnen kunnen één nacht blijven slapen in het kasteel. Jan de Smet, Pascale Platel, Jan De Maeyer, Nele Verhaert en Steven Luca Groenen bezoeken je op je kamer en blazen je zoete dromen in ...

© Sebastiaan Van Doninck

ZOETE DROMEN IN HET KASTEEL

Kamishibai is een traditionele Japanse vertelvorm. 'Kami' betekent papier en 'shibai' betekent drama. Het gaat dus om een papieren drama. In een klein theaterje verschuift verteller Jan De Maeyer de tekeningen en vertelt terwijl het verhaal. In Japan was dit 'fietsend' verteltheater een geweldig succes in de jaren twintig tot vijftig. ABC vzw wil deze unieke vorm van 'minitheater' opnieuw lanceren, als een ode aan de orale verteltraditie.

Violiste Nele Verhaert brengt oude en nieuwe slaapliedjes aan je bed. Slaapliedjes voor zoete en slaapliedjes voor zotte dromen. Ze heten bijvoorbeeld 'Ode aan de violistjes', 'Kleine wals', 'Schildpad gaat naar het cafe', 'Dorische Dora' of 'Afscheidslied'. 'Slaap maar' is een productie van De Dagen.

Zichzelf begeleidend op een zestal instrumenten (wees gerust, nooit allemaal tegelijk ...) zal Jan De Smet (De Nieuwe Snaar) zich 'Solo en zonder veel Cinema' overleveren aan het repertorium dat zich die dag aandient. Hij brengt vooral eigen (soms zeer onbekend) werk, maar ook zorgvuldig uitgekozen liedjes van gewaardeerde collega's die hem al dan niet hebben beïnvloed. Dit alles aangenaam gesausd met anekdotes allerhande.

Poppenspeler Steven Luca Groenen tovert de handen van zijn publiek om tot speelvlak van zijn voorstellingen. Een vliegend tapijt dat langs minaretten scheert, onrustige papegaaien in een tropisch regenwoud, een duistere schim in een besneeuwd straatje in Londen of een knusse plek waar thee rustig kan ontwaken uit haar zakje: je vindt het allemaal in de palm van je hand!.

Pascale Platel begon haar carrière bij 'Les Ballets C de la B', het dansgezelschap van broer Alain. Ze maakte vooral naam met 'De Koning van de Paprikachips' 'Connaissez-vous votre géographie?' en 'Gezegend Zij'. Samen met Randi De Vlieghe maakte ze de kleutervoorstelling 'Ola Pola Potloodgat'. Haar meest recente theaterwerk is 'De Rouwdouwers'. Ze verscheen ook regelmatig op het televisiescherm en acteert in de serie 'Jes'. Voor Hotel d'Ursel brengt ze een op maat gesneden 'one-womanverhaal'.

Praktisch

Nacht van vrijdag 21 op zaterdag 22 augustus of nacht van zaterdag 22 op zondag 23 augustus, van 21 uur tot 10 uur de volgende dag

Kasteel d'Ursel

Prijs: 125 euro voor een kamer van 5 personen, 150 euro voor een kamer van 6 personen, 175 euro voor een kamer van 7 personen (overnachting, ontbijt en voorstelling inbegrepen)

Leeftijd: Gezinnen met kinderen van 6 tot 12 jaar

- Pyjama meebrengen.
- Bedden, dekens en lakens zijn aanwezig, geen douchemogelijkheid.
- De ticketverkoop start op 1 juni.
- Toegangskartjes kan je online kopen op www.terra.nova.provant.be maar ook bij Info Cultuur op 03 203 95 85.
- Snel zijn is de boodschap.

BEURREMSE

Spotnamen in Bornem

Tijdens de voorbije Erfgoeddag gaf historicus Filip Hooghe een lezing over de rivaliteit en vriendschap tussen de verschillende deelgemeenten in Bornem. Hiervoor nam hij ook de spotnamen onder de loep. De slijkneuzen van Weert, de zandstuivers van Branst, de boskrabbers uit Bornem: iedereen heeft er al wel eens over gehoord. Maar waar komen ze eigenlijk vandaan?

Bornem: *de messenvechters, boskrabbers, ratten, brouwers*

Dat 'die van Beurrem' geen doetjes waren, blijkt uit de spotnaam 'de messenvechters'. Er werden in Bornem vroeger regelmatig gevechten met messen geleverd. Dit was al het geval bij het begin van vorige eeuw tijdens de heftige tweestrijd tussen de Graven of Graafmannen (aanhangers van graaf de Marnix de Saint-Aldegonde) en de aanhangers van Veerdamsbond, de Bonds mannen (een beweging van handelaars, kooplieden en fabrikanten uit Bornem). Zij ijverden voor een aanlegkade in Bornem, wat jarenlang door burgemeester de Marnix geweigerd werd.

De inwoners van Bornem werden ook wel eens 'de boskrabbers' genoemd. Vroeger was er in Bornem veel kreupeelhout en bos (Branst, Boskant, de Grote Hei, de Kleine Hei). De bevolking, meestal arme mensen, ging in de bossen voeder plukken voor het vee. In de herfst zochten ze ook bladeren om in hun stallen te strooien. Al dat 'gescharrel' en 'gekrab' heeft uiteindelijk tot de naam 'boskrabber' geleid.

Nog een spotnaam voor de Bornemenaars is 'ratten', waarschijnlijk omwille van het talrijke water van de Oude Schelde en de verschillende wielen. Ze werden ook nog 'brouwers' genoemd, een verwijzing naar de acht brouwerijen die Bornem voor de Eerste Wereldoorlog rijk was.

Weert: *de slijkneuzen*

De Weertenaars werden spottend 'slijkneuzen van de Wijrt' genoemd. De Weertenaars zouden altijd moeite hebben gehad om zich recht te houden op de slijkerige banen en zouden daarom met hun gezicht dichtbij de grond voorovergebogen hebben gelopen. Zo konden ze hun evenwicht op de vettige, zompige grond makkelijker bewaren.

In werkelijkheid verwijst de bijnaam naar de turfstekers en de wijmentelers. Wanneer ze hun zweet afveegden of hun neus snoten kwamen ze helemaal onder het slijk te zitten. Wijmen zijn twijgen van bepaalde wilgensoorten, die gebruikt werden om manden mee te maken. De wijmen en wissel groeiden in de vochtige gronden als kool. De bewoners moesten zich gewoon bukken om ze af te snijden.

Om de wijmen of wilgentwijgen voor de mandenmakerij te kappen, zaten de Weertenaars vaak tot aan hun neus in het slijk te ploeteren. Vanaf 1850 werden er in Weert wissel, of wilgenteen, gekweekt, voortgaand op een traditie die al in de middeleeuwen ontstond. Tussen 1900 en 1950 groeide het mandenvlechten er uit van een ambacht tot een bloeiende nijverheid. Ook in Bornem en Hingene werd het mandenvlechten een belangrijke industrie.

Vandaag leeft de bijnaam in Weert nog voort met de verrukkelijke Slijkneuskoekjes en het befaamde Slijkneusbier. Er bestaat bovendien nog een Orde van de Slijkneuzen: alleen wie gedoopt is bij deze orde, mag zich een echte Weertse Slijkneus noemen.

Branst: *de zandstuivers*

De naam 'zandstuivers' verwijst naar de aard van de Branstse bodem die bestond uit mul zand. Branst werd door de Bornemenaars al spottend 'de kolonie' genoemd, omdat het verder weg lag.

VRIENDEN?!

Ne slijkneus, Renild Heymans, 2006 (Streekmuseum De Zilverreiger)

Hingene: *de eters, de fretters*

De bewoners van Hingene noemde men 'de eters' of 'de fretters', omdat het echte feestneuzen waren. Zo dronk de Sint-Sebastiaansgilde van Hingene met 47 leden op twee teerdagen (20 en 21 januari 1719) acht tonnen sterk bier. Bij andere gelegenheden werden er 23 tonnen bier gedronken, wat zo ongeveer neerkomt op een halve ton per lid! Goed eten en drinken noemt men in Hingene 'schoefelen' en een gulzigaard is een 'schoefel'. Als de klok van het kasteel van de hertog d'Ursel luidde voor het middagmaal, zei men 'ze gaan weer schoefelen'.

De Hingenaars deden hun reputatie alle eer aan toen de processie van Hingene op bedevaart ging naar Scherpenheuvel. Al wie meeding had een flinke knapzak gemaakt voor de lange reis. De bedevaarders vertrokken 's morgens met manden vol eten richting station Puurs. Maar ze waren amper in Klein-Mechelen en zaten al op café om hun boterhammen met eieren op te eten...

Wintam: *de kazakken, de jekkers*

De inwoners van Wintam werden vroeger wel eens 'de kazakken' of 'de jekkers' genoemd, naar de ouderwetse jassen die men in Wintam nog droeg wanneer ze op andere plaatsen al verdwenen waren.

Eikevliet: *de grote zwiet*

Naar verluidt genoot Eikevliet ooit de 'eer' om de staf van het leger van Lodewijk XIV te herbergen. Eikevliet was hier zeer trots op. Maar de bewoners van de omliggende gemeenten lachten dikwijls met het stompe torentje van hun kerk. Ze hadden ook een spotrijmpje 'Eikevliet, grote zwiet, ze hebben nen toren maar ge ziet hem niet'. De 'Grote zwiet' verwijst naar de bloeiende nijverheid (zoutziederij, schipwaren, olieslagerij) maar die voorspoed werd dus niet weerspiegeld in de kerktoren.

Mariekerke: *de vissers, de palingen, de palingvissers*

Mariekerke is bekend als hét vissersdorp. De inwoners worden dan ook heel toepasselijk 'de vissers' genoemd. Al van in de 13de-14de eeuw was er een intensieve visserij onder stimulans van de heren

van Bornem, die van Mariekerke een ware portus of vissershaven voor Bornem wilden maken. Van de visserij is weinig overgebleven, omdat de waterlopen door de fabrieken vervuild werden. Er werd dan maar meer gefocust op de visverkoop en -verwerking zoals de haringrokerij. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kende de visserij een korte heropflakking. Mariekerkenaars stonden bekend als sterke mannen met bijzonder mooie en lieflijke dochters. Ze dienden vroeger in het leger als kurassiers, zwaarbewapende cavaleriesoldaten. Tussen de inwoners van Sint-Amands en Mariekerke bestond een oude rivaliteit, ondanks de gemeenschappelijke wortels uit het oude Bacerothdomein. De Mariekerkenaars noemden de Sint-Amandsenaars vaak spottend 'de heren van Sint-Amands'. ■

FILIP HOOGHE
Historicus

ARCHIEF

SCHATTEN op

zolder

Het is de wilde droom van elke kasteelbeheerder: verloren gewaande schatten die plots opnieuw opduiken. Het overkwam mij met vier rollen uniek Chinees behang.

Het verhaal van het roze behang heb ik al dikwijls verteld. Het begint ergens halverwege de 19de eeuw. Toen bestelde de hertog d'Ursel een partij roze behangpapier in de Chinese havenstad Kanton. Bij aankomst in Hingene werden de nieuwe aanwinsten echter niet meteen opgehangen. In haar memoires schrijft gravin Hedwige d'Ursel (1902-1987) dat haar grootmoeder het zonde vond om de oude katoenen stoffen die er hingen te verwijderen: 'elk jaar liet grootmoeder de rollen Chinees behang naar beneden halen, ze afrollen ... en opnieuw opbergen op zolder, tot grote opluchting van *maman*, die altijd vreesde dat ze zouden worden beschadigd door ze op maat van de houten plinten in het salon te knippen. Gelukkig gebeurde er niets mee en vond *maman* ze intact. Opdat de tekeningen mooi zouden aansluiten fotografeerde ze elke band, nummerde ze en paste ze vervolgens in elkaar als een puzzel.'

Pas nadat ze vijftig jaar op zolder hadden gelegen, werden de rollen eindelijk opgehangen in de grote salon en de bibliotheek. Wat Hedwige d'Ursel niet schrijft, is dat er meer rollen uit China waren gekomen, dan dat er nodig waren

om beide kamers mee te behangen. Het overschot werd op zolder bewaard. Wat er nadien precies mee gebeurde, is onduidelijk. In elk geval hebben de rollen jarenlang een veilig onderkomen gevonden en zijn ze ook altijd opgerold gebleven. Dat is belangrijk, want zo werden ze uitstekend beschermd tegen het licht, dat in de salon zoveel kleuren heeft doen vergaan.

Ondertussen was het kasteel eigendom geworden van het provinciebestuur, werd er volop gerestaureerd en kwam ook het nieuwe leven op gang. Tijdens de lange periode van leegstand en verval hadden veel mensen zich ontfermd over zaken die met de familie d'Ursel en hun residentie te maken hadden. Ze bewaarden ze, in de hoop dat het kasteel ooit terug in ere zou worden hersteld. De afgelopen jaren hebben we dan ook heel wat in ontvangst mogen nemen: van schilderijen, boeken en foto's tot archiefstukken, medicijnflesjes en zelfs de zakagenda van de hertog uit 1899.

Onlangs kreeg ik telefoon van iemand die graag enkele Chinese prenten wilde schenken aan het kasteel. Wat erop te zien was, kon hij niet precies zeggen,

© Kasteel d'Ursel

foto's © Jos Winkelmans

maar ze waren in elk geval genummerd: 1, 2, 16 en 18. Ik dacht onmiddellijk aan de moeder van Hedwige, die de rollen roze behang had genummerd, maar geloofde er nog niet echt in: iedereen kan tenslotte overal een nummer op schrijven. Toen de 'prenten' korte tijd later in het kasteel waren beland en ik de eerste rol voorzichtig ontrolde, zag ik een grijze ondergrond met mos en rotsen. Maar na ongeveer dertig centimeter kon ik mijn ogen niet geloven: beetje bij beetje kwamen er felgekleurde, haarscherpe vlinders, vogels en planten tevoorschijn op een dieproze, bijna fuchsia achtergrond. Hetzelfde beeld was te zien op de drie andere rollen. Er was geen twijfel meer mogelijk: deze rollen hoorden bij het ensemble in de grote salon en de bibliotheek.

Het papier in die kamers heeft erg veel geleden. De intense rozerode kleur is op veel plaatsen zo goed als verdwenen onder invloed van te fel licht. Vocht en sterke temperatuurwisselingen hebben plaatselijk vervormingen, vlekken en schimmels veroorzaakt en op verschillende plaatsen was het papier van zijn houten raam afgescheurd. Zelfs na restauratie blijf je duidelijk zien dat dit papier geleefd heeft, dat het de charme van de jaren met zich meedraagt. Niets daarvan bij de herontdekte rollen, die bijna honderdvijftig jaar opgerold bleven. De oorspronkelijke kleuren zijn zo gaaf bewaard, dat het lijkt alsof ze net uit het atelier in Kanton zijn gekomen.

Volgens specialisten is dat uniek en uitermate zeldzaam. 'Het is bijna een mirakel', zegt Bernard Jacqué, directeur van het Musée du Papier Peint in het Franse Rixheim, 'Het is erg zeldzaam en voor zover ik weet, bestaat het niet in Frankrijk'. 'Een gouden en ongeëvenaarde vondst', vindt ook interieurspecialist Eloy Koldewey (Nederlandse Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten). Het is geen wonder dat de rollen onmiddellijk in bruikleen werden gevraagd voor de tentoonstelling 'De Chinese Verleiding. Chinese exportkunst van de 16de tot de 19de eeuw'

in de Kunsthal Sint-Pietersabdij in Gent (20 november 2009 tot 25 april 2010).

Curator Nicole De Bisscop: 'Op deze tentoonstelling, die wordt georganiseerd in het kader van Europalia China, komen alle vormen van decoratieve kunst aan bod, zoals porselein, zijde, lakwerk, zilverwerk, ivoor, meubilair en wandbehang. De stukken zijn van topkwaliteit en komen zowel uit publieke verzamelingen als uit privé-bezit. Voor het Chinese behang had ik al twee 18de-eeuwse ensembles gevonden, die in bijzonder goede toestand bewaard zijn gebleven. Maar Chinees behang was ook in de 19de eeuw belangrijk in de interieurkunst. Presenteerbare voorbeelden zijn echter uitermate zeldzaam: ik ben dan ook verheugd dat de prachtige rollen opnieuw zijn opgedoken in Hingene en zou ze graag een mooie plaats geven in de tentoonstelling.'

Maar voordat de rollen getoond kunnen worden, moeten ze in eerste instantie een conserverende en reinigende behandeling krijgen. Zo kunnen we ze in de beste omstandigheden bewaren. Daarna worden ze gevlakt en opgekleefd op Japanse cederramen met verschillende lagen papier. En dan is het natuurlijk de bedoeling om deze topstukken te tonen aan onze bezoekers, hopelijk al in het najaar of anders begin volgend jaar. We zullen dat doen in de bibliotheek. Daar missen we nog behang, dat in de jaren '80 verdwenen is. Om de stukken optimaal te beschermen tegen aanraking en vooral tegen lichtschade, zullen we er een vitrinekast rond bouwen, die permanent verduisterd kan worden en alleen geopend wordt als er mensen het papier willen bewonderen. Wanneer dat kan, lees je zeker in een van de volgende magazines. ■

KOEN DE VLIAGER-DE WILDE
Kasteel d'Ursel

AGENDA

Magistrale Brahms' en Tsjajkovski's roerende romantiek

Zondag 3 mei 2009 · 11 uur · 12 / 10 euro

De Filharmonie speelt op alle grote Vlaamse podia voor symfonische muziek. Ook in het buitenland geniet het orkest grote bekendheid bij kenners en liefhebbers. Maar naast de grote podia laat de Filharmonie ook lokaal van zich horen, met grootse werken in een kleine bezetting: oorstrelend en hartverwarmend. De ideale start voor een zorgeloze zondag.

Door de temperatuur binnen de sonatevorm op te drijven, deed Brahms op zijn eentje de kamermuziek weer sissen. De twee strijksectetten die de Weense Duitser aan het begin van zijn kamermuziekcarrière schreef, grijpen terug naar de vormentaal van de barok en etaleren Brahms' aanleg voor ontroerend samenspel. Als voorafje serveren Eric Baeten (viool), Dimitri Ivanov (viool), Rajmund Glowczynski (altviool), Ayako Ochi (altviool), Dieter Schützhoff (cello) en Gilad Kaplansky (cello) Tsjajkovski's aandoenlijke Andante cantabile.

Programma

Strijkkwartet nr. 1 in D, opus 11 van Tsjajkovski
Strijksextet nr. 2 in G, opus 36 van Brahms

Info en reservatie
Kasteel d'Ursel

De Grote Houthandel Antwerpen Show

Zondag 17 mei 2009 · 11 uur · 12 / 10 euro

De leden van Houthandel Antwerpen ontmoetten elkaar in het Koninklijk Vlaams Conservatorium van Antwerpen. Daar werkten zij in diverse bezettingen samen, voordat ze in 2005 het huidige ensemble oprichtten. Met veel enthousiasme verkondigen de muzikanten sindsdien hun liefde voor het klassieke blazersrepertoire.

Tijdens dit concert laat Houthandel Antwerpen alle grenzen tussen podium en publiek vervagen. Ze wisselen het klassieke repertoire af met woord, beeld en choreografie. Zij spelen op, voor, achter en tussen... een bombardement voor al je zintuigen! 'De Grote Houthandel Antwerpen Show' bewijst dat klassieke muziek leeft.

Info en reservatie
CC Ter Dilft
03 890 69 30
www.terdilft.be

Gegidste rondleidingen voor individuele bezoekers

Zondag 31 mei en zondag 28 juni 2009
14 uur tot 15.30 uur · 7 euro

Voor deze rondleiding kan je alleen of met een klein gezelschap inschrijven. Tijdens de rondleiding neemt een gids je mee naar de sfeervolle kelders, de prestigieuze ontvangstruimten op de benedenverdieping en de voormalige slaapkamers op de eerste verdieping. Je maakt er kennis met een prachtig staaltje behangsels, deur- en schouwstukken uit de achttiende en negentiende eeuw, allemaal in oosterse stijl. Tegelijkertijd krijg je het fascinerende verhaal van de jarenlange restauratie te horen én te zien.

Info en reservatie
Kasteel d'Ursel

We gaan op berenjacht!

Woensdag 10 juni 2009 · 14.30 uur · 8 / 7 euro

'We gaan op berenjacht!' is een bekend kinderlandje boordevol beweging en spel. Een gezin gaat op berenjacht, ontmoet onderweg een hele hoop dieren, beleeft de dolste avonturen en overwint samen de meest onoverbrugbare hindernissen.

De Maan gaat nog een stap verder en maakt van 'We gaan op berenjacht!' een heuse muzikale figurentheaterjacht. De dieren die het gezin ontmoet, komen echt tot leven, de hindernissen worden echt overbrugd en de avonturen doen het zweet echt parelen.

Eerst wordt het parcours doorlopen onder begeleiding van een actrice (± 20 min). Daarna wordt het individueel onder losse begeleiding grondiger ontdekt, beleefd en uitgetest (± 20 min).

Tekst en regie: Willem Verheyden

Spel: Jits Van Belle

Info en reservatie
CC Ter Dilft
03 890 69 30
www.terdilft.be

Proeven van de achttiende eeuw: Historische diners in het kasteel

Zaterdag 13 juni en zondag 14 juni 2009
55 euro

Avant-première voor groepsverantwoordelijken en bedrijven.

Lees meer op pagina 3.

Eindejaarsconcerten Centrum voor muziekinstrumentenbouw Puurs

Zaterdag 20 juni 2009 · 20 uur
Zondag 21 juni 2009 · 11 en 18 uur · 8 / 5 euro

Professionele muzikanten gaan aan de slag met instrumenten van de cursisten.

Op zaterdag worden de klassieke gitaren bespeeld, op zondagochtend de klavier- en strijkinstrumenten en op zondagavond de steelstring gitaren.

Info en reservatie
Cmb Puurs
03 889 49 33
www.cmbpuurs.be

Lees meer op pagina 4 en 5.

Hotel d'Ursel: Zoete dromen in het kasteel

Vrijdag 21 → zaterdag 22 augustus 2009
21 uur tot 10 uur volgende dag

Gezinnen kunnen één nacht blijven slapen in het kasteel. Jan de Smet, Pascale Platel, Jan De Maeyer, Nele Verhaert en Steven Luca Groenen bezoeken je op je kamer en blazen je zoete dromen in...

Lees meer op pagina 8 en 9.

BEELDBANK

De beeldbank van het kasteel d'Ursel bestaat uit een grote verzameling oud en nieuw beeldmateriaal. Op deze pagina publiceren we telkens een unieke afbeelding uit dit archief. Aan de hand hiervan ontdek je verrassende details over de geschiedenis van het kasteel en zijn bewoners.

© Architectenbureau FCS-Hasselt

Van *Wisteria sinensis* en Chinese blauwereggen

Niet alleen in hun salons toonden de hertogen hun liefde voor het oosten. Deze *Wisteria sinensis* sierde bijna honderd jaar de façade van het kasteel. De Chinese blauwereggen, met zijn heerlijke geurende bloemtrossen, is voor het eerst te zien op een postkaart uit 1910. Waarschijnlijk werden ze dus geplant door hertog Joseph d'Ursel (1848–1903) of zijn weduwe Antonine de Mun (1849–1939).

De twee ranken waren op dat moment nog smal, maar reikten al tot aan de tweede verdieping, met kleine uitlopers naar links en rechts. In de jaren die volgden, breidden ze zich verder uit, totdat uiteindelijk bijna de volledige façade en een stuk van de brug bedekt werden. In de jaren 1980, kort na het nemen van deze foto, liet de toenmalige eigenaar de wisteria verwijderen en de gevels roze schilderen.